

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
ПРОФЕСІОНАЛА:
ПЕРСПЕКТИВИ Й РОЗВИТОК**

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської науково-практичної
конференції
(20 лютого 2009 р.)*

Одеса - 2009

Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: [Тези]: II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 20 лютого 2009 р.). - Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2009. - 292 с.

Тези доповідей друкуються в авторському варіанті.

Підписано до друку 18.02.2009.

Папір друкарський. Обсяг 16 д.а. Наклад 300. прим. Зам № 19/09

Видавнича організація Одеський державний університет внутрішніх справ
(Свідоцтво Од № 25 від 15.07.2003 р.)

м. Одеса, вул. Успенська ,1

тел. (048)785-98-17

ЗМІСТ

<i>Яворська Г.Х.</i>	
Передмова.....	12
<i>Абрамова В.М.</i>	
Суб'єктивні фактори, що зумовлюють виникнення помилок в діяльності судового експерта.....	14
<i>Асауляк А.</i>	
Застосування заходів до неповнолітніх правопорушників.....	15
<i>Бабенко В.Г., Шаповалов Б.Б., Крадожон М.Д.</i>	
Специфіка навчального процесу системи професійної підготовки практичних органів і підрозділів внутрішніх справ.....	17
<i>Бадюл В.С.</i>	
Орієнтири кібернетичної педагогіки в розробці нових інформаційних технологій навчання.....	18
<i>Бадюл О.С.</i>	
Засвоєння технологій навчання як чинники деформування особистості в освітньому процесі.....	22
<i>Бакланов Д.А.</i>	
Професійно значимые качества личности следователя.....	24
<i>Балановська Ю.І.</i>	
Психологічний портрет адвоката.....	26
<i>Балдух Г.П.</i>	
Лін-технології у професійному відборі майбутніх інженерів.....	28
<i>Барко В.І.</i>	
Психологічний зміст концепції «управління якістю» в органах внутрішніх справ.....	32
<i>Бартенева И.А.</i>	
Педагогическое корректирование моральных норм поведения личности... ..	33
<i>Бархаленко Є.В., Шадрін Є.В.</i>	
Готовність курсантів-психологів вищих навчальних закладів МВС України до майбутньої професійної діяльності.....	35
<i>Барчі Б.</i>	
Дослідження проблеми становлення фахівця в психології.....	36
<i>Берназ В.Д.</i>	
Некоторые психологические аспекты формирования экспертного заключения.....	39
<i>Бещенюк Т.В.</i>	
Професійна компетентність дільничних інспекторів міліції - запорука професійної майстерності.....	43
<i>Бизу Ж.М.</i>	

3. Ретельного дослідження динаміки змін якостей особистості протягом навчання, з метою реалізації індивідуального навчально-виховного підходу до курсантів-психологів;

4. Визначення психологічної готовності до виконання курсантами службових обов'язків під час проходження навчальної практики та стажування;

5. Дослідження відповідності якостей особистості випускника-психолога вимогам, що висуваються у системі МВС України;

Розглядаючи проблеми психологічного супроводження діяльності взагалі необхідно звернути увагу на взаємовідношення вимог діяльності та відповідності якостей особистості цим вимогам. Професійна діяльність надає можливість людині задовольнити потреби, розкрити можливості, досягти певного соціального статусу. Але потрібно враховувати, що на початку професійної діяльності її когнітивний компонент знаходиться ще у стадії формування у зв'язку з відсутністю достовірної інформації, практичних навичок та досвіду.

Слід зазначити, що вищевикладена проблема є складовою частиною психологічного супроводження службової діяльності працівника міліції в цілому, від початку його кар'єри і до її кінця і потребує ретельного розгляду та подальшого опрацювання, особливо зважаючи на комплекс ускладнень виникаючих з поглибленням кризових явищ.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ В ПСИХОЛОГІЇ

Барчі Б., здобувач Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України

Проблема становлення фахівця не є новою. Проведений нами теоретичний аналіз психологічних досліджень особистості фахівця свідчить про те, що вони здійснювалися за двома напрямками:

по-перше - пошук окремих індивідуально-психологічних особливостей, необхідних для тієї чи іншої професійної діяльності (В.М. Дружинін, М.Д. Левітов, В.В. Серіков та ін.),

по-друге - встановлення взаємозв'язку між професійно-важливими якостями особистості та конкретними вимогами професійної діяльності (Б.Г.Ананьєв, Ж.П. Вірна, В.Л. Марішук, Б.М. Теплов, С.Л. Рубінштейн та ін.).

Досліджуючи професійну відповідальність особистості науковці вивчали сформованість адекватної самооцінки, вміння диференціювати ідеальні й реальні цілі у процесі здійснення професійного вибору, проблему життєвих перспектив, програм, цілей і прогнозів суб'єкта професійної діяльності (Б.Г.Ананьєв, О.Г. Асмолов, Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, Н.О. Логінова, Б.Ф. Ломов, М.С. Пряжников та ін.).

Вчені вивчали процес становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності й через питання узгодженості людини і професійної діяльності [5; 7; 8; 9]. При цьому до критеріїв узгодженості відносили успішність, адаптованість, задоволеність, ідентифікацію образу з професійною діяльністю, усвідомлення роботи як справи життя (В.О. Бодров, Е.О. Голубєва, К.М. Гуревич, В.В. Ермолін, Г.С. Никифоров, В.Д. Шадріков).

Серед проблемних питань становлення фахівця, які досліджувалися вченими зазначимо ще й такі: роль мотивації у формуванні готовності суб'єкта до реалізації у професійній діяльності (В.І. Ковальов, М.І. Магура, Ф. Херцберд та ін.), зміни мотиваційної структури суб'єкта професійної діяльності у контексті трансформації загальних мотивів особистості в мотиви трудової діяльності (В.О. Бодров, Е. П. Ільїн, Г.В. Ложкін та ін.).

Предметом уваги науковців було й вивчення уявлення про саморегуляцію у структурі особистісних якостей професіонала через психологічні механізми регуляції професійної діяльності та саморегуляції психічного стану людини (С.О. Климов, Н.І. Пов'якель та ін.) і про загальний функціональний стан, що забезпечує оптимальні умови прийняття й розв'язання професійних завдань (Л.І. Дика, М.М. Пейсахов та ін.).

Зосереджуючи зусилля на аналізі уявлень про провідну роль співвідношення етапів особистісної та професійної структури професіонала, науковцям вдалося визначити змістові (інтерес до професії, потреба в самореалізації та ін.) та адитивні (престиж професії, заробітна плата та ін.) мотиви діяльності через які почали визначати ефективність професіоналізації [2; 6]. При цьому було встановлено, що ідентифікаційні механізми усвідомлення образу професійної діяльності актуалізують процес формування настановлень і спонукальних сил особистості у напрямку удосконалення її психологічної структури (Ж.П. Вірна, І.В. Кудрявцев, В.Ф. Петренко та ін.).

Проблеми становлення особистості в онтогенезі розкрито в працях (В.О. Бодрова, Д.Б.Ельконіна, Е.Еріксона, Є.О.Климова, В.І.Логінової, В.І. Тюльчиника та ін.), а її розвиток у професійному житті в роботах (Д.Сюпера, Р. Хеннінхерста та ін.).

Аксологічний напрямок дослідження розкриває закономірності, механізми і практичні способи досягнення найвищого рівня професійної досконалості людини (О.О.Бодальов, А.А.Деркач, Л.Е.Орбан-Лембрик, О.І.Степанова та ін.).

Однак попри розглянуті підходи у дослідженні проблеми життєвого шляху особистості (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Л.С. Виготський, В.А. Рубинцев, С.Л. Рубінштейн, Т.М.Титаренко та ін.) слід також брати до уваги й ідею інших узагальнюючих понять - життєвого стилю особистості (А. Адлер), життєвих сценаріїв (Е. Берн), власної ідентичності (Е. Еріксон), самоактуалізації та трансценденції (А. Маслоу), пошуку смислу життя (В. Франкл), "феномену відчуження" (Е. Фром), переживання базальної тривоги (К. Хорні), "пропріуму шибів тоді" (Г. Олпорт), набуття самості (К. Юнг). Практичне спрямування проблеми становлення фахівця пов'язано з розробкою та розв'язанням завдань професійного розвитку особистості й в межах онтогенетичних досліджень життєвої часової перспективи (В.Г.Асєєв, Ю.М. Забродін, О.О. Кроник, І.П. Маноха, В.И. Цуканов та ін.).

Із огляду на наукові здобутки психологів сьогодення, простежується тенденція цілісного аналізу життєвого і професійного шляху особистості, що відображено в концептуальних межах розуміння цілісного існування людини та її способу життя. Зокрема, в інтерпретації: моделей професійної поведінки - адаптації і розвиток (Б.Г. Ананьєв); "соціальної ситуації розвитку" відповідно до переживання особистістю кризових моментів, що змінюють напрям її професійного розвитку (С.О.Климов); творчого потенціалу професіонала через сформованість певних інтегральних характеристик особистості як спрямованість, компетентність та емоційна і поведінкова гнучкість (Л.М. Мітіна); гармонійного прояву особистісного та професійного розвитку особистості, що базується на основних онтогенетичних закономірностях життєдіяльності людини (Л.А. Чапа); неперервного процесу самопроекування особистості упродовж життєвого шляху у певних стадіях її перебудови як самовизначення, самовираження і самореалізації (А.К. Маркова).

Щодо загальної моделі професійного становлення особистості, то вона міс-

тять компоненти вибору, навчання, адаптації та особистісної реалізації в професійній діяльності. Ці компоненти відповідають основним етапам набуття професійного досвіду у послідовності - етапи оптації (студенти 1-го курсу), цільової оптації (студенти 3-го курсу), адепта (студенти 5-го курсу), адаптації (фахівець із стажем до 5 років роботи), інтернала (фахівець із стажем від 5 до 10 років роботи) і майстра (фахівець із стажем більше 10 років), - в якій реалізується процес усвідомлення особистістю образу професійної діяльності, набуття нею навичок і вмінь та вироблення на цій основі професійного стилю діяльності.

Набуття професійного досвіду розглядається як форма усвідомлення особистістю ставлення до власної життєдіяльності у процесі безпосереднього включення у професійну діяльність. Це вимагає, з одного боку, наявності певного ставлення особистості до її професійної ролі, здібностей і нахилів, а, з іншого боку, - усвідомлення сутності професійних вимог, що висувуються до людини під час професійного навчання і професійної діяльності. Відомо, що зміст професійного досвіду реалізується як у пізнавальній сфері, так і в житті людини.

Як слушно зазначає Ж.П. Вірна, процесуальна характеристика процесу набуття особистістю професійного досвіду супроводжується збагаченням змісту уявлень суб'єкта про себе та власний шлях професійного розвитку, тобто відбувається усвідомлення образу професійної діяльності та усвідомлення особистістю себе як професіонала [3]. Отже, результатом набуття професійного досвіду є зміст професійної ідентифікації, яка за оптимальних варіантів її прояву, виявляється у протилежних формах - позитивна і негативна, - які можуть диференціюватися й на проміжні форми (контрастно-позитивна, перспективно-позитивна, контрастно-негативна і перспективно-негативна).

Вивчення змісту професійної ідентифікації особистості на кожному з виділених етапів професійного становлення, а також аналіз мотиваційно-сміслових утворень, які інтегрують у собі мотиваційні й ціннісні тенденції, складають основу цілісної психологічної характеристики особистості у її стильових особливостях професійної реалізації. Система симптомокомплексів особистості та автобіографічні відомості суттєво доповнюють стильові прояви мотиваційно-сміслові регуляції професійної реалізації особистості.

Зазвичай виділяють два рівні фіксації професійного досвіду: 1) операційний (поетапний) - здійснюється протягом певного часу (етапу) і визначає рівень актуального усвідомлення вимог професійної діяльності; 2) тенденційний (довготривалий) - здійснюється протягом тривалого включення особистості в умови практичної діяльності і визначає рівень потенційної професійної реалізації. Саме комплексне застосування операційної та тенденційної фіксації професійного досвіду дає змогу простежити структурно-функціональні (актуальний професійний досвід) та динамічні (постактуальний професійний досвід) закономірності мотиваційно-сміслові регуляції професійної реалізації особистості.

Особливості операційної фіксації професійного досвіду у різних комбінаціях психологічної наповненості форм професійної ідентифікації та змісту взаємодії зовнішньої та внутрішньої мотивації, із відповідним визначенням адекватності (неадекватності) ціннісної регуляції у професійній реалізації особистості, складають основу диференціації стилів мотиваційно-сміслові регуляції актуального професійного досвіду. Відповідно тенденційна фіксація визначає стилі мотиваційно-сміслові регуляції професійної реалізації, які характеризують постактуальну специфіку прояву.

Проведений нами аналіз напрямків дослідження проблеми становлення фа-

являється свідченням про те, що результативність набуття професійного досвіду є пов'язаною від ступеня адекватності відображення суб'єктом вимог професійної діяльності, професійної придатності суб'єкта, характеру професійної мотивації та рівня розвитку індивідуально своєрідних способів розв'язання типових життєвих і професійних завдань.

Отже, становлення суб'єкта професійної діяльності є наслідком проходження складного життєвого шляху, досвід якого стає неодмінною складовою професійного росту, а проблема професіоналізації особистості охоплює низку об'єктивних тенденцій і пов'язана із вирішенням фундаментальних теоретичних і прикладних проблем, які потребують свого емпіричного обґрунтування.

Література

1. Абульханова К.А., Березина Т.Р. *Время личности и время жизни*. - СПб, 2001.
2. Виллюнас В.К. *Психологические механизмы мотивации человека*. - М., 1990.
3. Вірна Ж.П. *Мотиваційно-смыслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія*. - Луцьк: Вежа, 2003.
4. Габриэлин Ю.М. *Психология личности и управление человеческими ресурсами*. - М., 1992.
5. Климов Е.А. *Введение в психологию труда: Уч. пос. для вузов*. - М.: Изд-во МГУ, 1988.
6. Ковалев В.И. *Мотивы поведения и деятельности*. - М.: МГУ, 1988.
7. Никифоров Г.С. *Надежность профессиональной деятельности*. - СПб, 1996.
8. *Психология обеспечения профессиональной деятельности* / Под ред. Г.С. Никифорова. - СПб.: Изд-во СПб ун-та, 1991.
9. Реан В.А. *Психологический анализ проблемы удовлетворенности выбранной профессии // Вопросы психологи.* - 1988. - №1. - С. 29-38.

НЕКОТОРЫЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКСПЕРТНОГО ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Берназ В.Д. профессор кафедры криминалистики Одесского государственного университета внутренних дел, доктор юридических наук, профессор

Процесс доказывания истины по уголовному делу, всегда требует убежденности в достаточности доказательств, не допускающих никаких сомнений для формирования определенного вывода, решающего судьбу человека.

Одним из актуальных научных направлений теории и практики криминального процесса и судебной экспертизы является вопрос формирования убеждения должностных лиц при доказывании, и в частности, проблема оптимизации использования знаний психологии в формировании убеждения эксперта в достаточной обоснованности и правильности вывода, а также в надлежащей оценке заключения.

В юридической литературе внутреннее убеждение обычно рассматривается в связи с оценкой доказательств. ([467-473])

Истоки исследования данной проблемы уходят в 19 столетие, и не утихают до сегодняшнего дня. Вот, что писал по поводу внутреннего убеждения известный ученый-юрист 19 столетия профессор Харьковского университета Л.Е. Владимирова в своей книге «Учение об уголовных доказательствах»: «Термин внутреннее убеждение» мы удерживаем, потому что он кажется нам довольно выразительным. Он, по-нашему, довольно удачно выражает характер нравственной достоверности. Внутреннее убеждение вовсе не значит безотчетное, инстинктивное убеждение, оно убеждение по крайнему разумению, данное по совести в том смысле, что никакие посторонние побуждения и соображения не